

Ta razstava, ki je bila odprta 19. julija v času Groharjeve slikarske kolonije, je v času poročanja še odprta, zato bomo prihodnje poročilo začeli prav s to razstavo.

Andrej Pavlovec

ZAPIS O SORICI

V koledarju Družbe sv. Cirila in Metoda v Ljubljani za leto 1931 je poročal Josip Armič, ki je prišel leta 1892 za upravitelja enorazredne ljudske šole v Sorico, o jezikovnih razmerah med otroki v soriških vaseh. V Sorico so bile vsolane vasi Spodnja in Zgornja Sorica ter Spodnje Danje. Druge vasi pod Ratitovcem so bile zaradi oddaljenosti izven šolskega okoliša.

»V Spodnji in Zgornji Sorici.« piše Armič, »ni bilo tedaj opaziti med otroki nobenega ostanaka tirolskega narečja. Otroci so govorili in znali le slovensko. V Spodnjih Danjah, mali in izolirani, dobre pol ure od Sorice oddaljeni vasi, ter v ostalih, nevsolanih gorskih vaseh, se je pa med deco ohranila neka mešanica tirolskega narečja in slovenščine. Samostalnike in glagole so rabili večinoma nemške, sklanjali in spregali so jih pa slovensko. V primer navajam nekaj stavkov iz Zumer-Razingerjevega 1. berila, ki je bilo tedaj v rabi, in sicer iz berilnega sestavka: »Košnja« (Moud — Mahdzeit). Ob košnji kosci zarana vstajajo. (Me moude moudarji fri aufštenajo.) Na ramo vzemo sklepano koso in si opašejo vodir. (Na okšel nejmajo getonglato žejgnžo in frbindajo kumpf.) Veselo odrinejo na senožeti. (Fro genajo na moud.) Tam se razvrste in urno kose. (Drt se štelajo v vrste in hajlajo mejat.) Rosna trava s cveticami vred pada pod koso. (Betaubter groš mit d'n pšlajn fola pod šrofo žejgnžo.) itd. Otrok se je opravičil zaradi šolske zamude npr. Mama me niso lošal v šolo genat, k'je b'lo t'ko kolt.

Učitelju je bilo treba zaradi Danjarjev prestaviti v danjarsko govorico ves abecednik in I. berilo, da je pri pouku pomagal tem revežem in dosegel tako prej svoj smoter. To delo je pa trajalo le v nižji skupini. Ko so prestopali otroci v višjo skupino, znali so že slovensko in sledili pouku.

Stari ljudje, ki so sedaj že vsi pomrli, so pa tedaj govorili med seboj še pristno tirolščino. V šoli se je na deci prav dobro poznalo, če je doma kak ded ali babica oziroma kaka druga stara oseba. Tak otrok je bil veliko bolj »zakrknjen German«, ker je doma čul le tirolsko narečje.

Služba božja se je opravljala v minullem stoletju v Sorici vedno v slovenskem jeziku. Pred 30 leti tudi stari ljudje niso več nemško molili — vsaj javno ne.

Leta 1854 so ustanovili šolo v Sorici. Učni jezik je bil vseskozi slovenski. Šola je kmalu iztrebila narečje pri otrocih iz Sorice, le v Spodnjih Danjah se je iz prej navedenih vzrokov ohranilo do konca preteklega stoletja. »Ko se je leta 1880,« nadaljuje Armič, »ustanovilo nemško nacionalno šolsko društvo »Deutscher Schulverein«, je iskalo povsod ostanke nekdanjih nemških naselbin. Pri tem poslu so prišli tudi na sled tirolsko-nemški govornici v Spodnjih Danjah ter tam najeli že tudi sobo, kjer naj bi se деца poučevala nemško. Poslali so iz Ljubljane v Spodnje Danje tudi že učitelja, ki naj bi prevzel ta posel. Takratni posestniki, na katere je s širjenjem slovenskega čtiva posebno vplival tedanji prebogi in narodno zavedni župnik Anton Jamnik, so bili pa že toliko slovensko zavedni, da so poslanega jim učitelja odklonili, češ, saj imamo šolo v Sorici, ter ga odslovili, tako da je pri prihodu v Ljubljano schulvereinski gospodi gotovo pojasnil, da se ne da tu ničesar doseči in napraviti. Poskušali so pač še pozneje podkupiti slovenskega učitelja v Sorici, da bi za »Judeževe groše« poučeval nemščino — a tudi to se jim ni obneslo.

Potem pravi Armič, da je njemu še v 90. letih minulega stoletja tedanji okrajni glavar kranjski — hud gornještajerski Nemeč — ponujal prav izdatno mesečno nagrado, da bi nekaj ur na teden poučeval otroke nemški. Toda Armič ga je zavrnil in mu rekel, da bo to storil le tedaj, če ga bo šolska oblast v to prisilila. To je bil menda zadnji poizkus — a mnogo prekasen — za rešitev tega germanskega otočiča.

Soričani so kljub narečju, ki se je ohranilo do konca minulega stoletja, postali zavedni Slovenci, kar najbolj pričata imeni Grohar in Kejžar, ki sta oba tamošnja rojaka. Prvi je slovenskim slikarjem odprl pot v širšo javnost, ko je aranžiral prvo razstavo slovenske upodabljaljoče umetnosti na Dunaju, katera je še v rajni Avstriji dokazala, da je tudi oni zatirani in zapostavljeni narodič tam doli na jugu — kulturen. Drugi imenovani pa je naš znani in še živeči velezaslužni kulturni delavec.² Tako končuje Armič svoje poročilo.

Za soriški jezikovni otoček se ni brigal samo Schulverein, temveč celo znanstveniki in gotovo tudi šovinistični politiki v Nemčiji. Okoli leta 1950 sem na Ratitovcu

naletel na nekega starejšega Nemca. Iz razgovora, ki se je spletel med nama na samotnem vrhu, sem zvedel, da je profesor v Berlinu in ga zanima narečje Soričanov. Prav zaradi tega je prišel v te kraje in na Ratitovec, kjer bi si težko mislil, da bom našel Berlinčana. Ko sem se z Ratitovca vračal v Sorico, me je prav to srečanje vzpodbudilo, da sem se tudi jaz pozanimal za danjarski dialekt. V Zgornjih Danjahl mi je stara žena povedala kako moli Oče naš. Bil je nemški, a tako spačen, da bi Nemeč to le malo razumel. Ugotovil sem tudi, da me predšolski otrok ni razumel, ko sem ga vprašal, ali gre po jagode; imenoval jih je piren (Beeren). Starejši ljudje še sedaj uporabljajo »danjarske« izraze in niti ne vedo, da niso slovenski, saj so po zavesti pravi Slovenci.

1 predvojna narodnoobrambna organizacija; 2 Ivan Kejžar (1871—1958), politični in družbeni delavec, ustanovitelj Slovenskega dramatičnega društva v Mariboru in Zeve jugoslovanskih železničarjev.

France Planina

O POMENU IMENA FINZGAR

Finžgar je skušal svoje ime razložiti v Letih mojega popotovanja na str. 10: »Predniki so bili doma iz Fintschgaua, kar se je pri nas spremenilo v Finžgar.«

Tako smo to ime splošno razlagali, dokler nam ni prave poti pokazal prof. dr. Alfonz Levičnik. Ta mi je v nekem pogovoru omenil, da je bral v stari listini obliko Finsinger kot Finžgarjevega prednika. To sem objavil kmalu po Levičnikovi smrti († 6. marca 1966) v Pismih bralcev v Delu 25. marca 1966.

Da je imel Levičnik prav, je kmalu nato potrdil v Delu 20. aprila 1966 Janez Kos, ki je ugotovil, da v zgodovinskih virih radovljiško-blejskega kota ne najdemo zapisanega nobenega Vintschgaueja, pač pa Finsingerje... Finžgarjevi predniki so se pisali takole: Finsinger (1557, 1601), Finschiger ali Finschinger (1748, 1801, 1825), v repertoariju zabreznških matič pa Finschigar (1790—1806), Finschiger (1850) in končno Finžgar (1868).

Sedaj je nastalo vprašanje, kako razložiti besedo Finsinger. Ali je to ime tvorjeno po kraju z imenom Finsing? In kaj to ime pomeni?

S tem vprašanjem sem se obrnil na zeta svoje svakinje dr. ing. Franca Simmerdinga, 8 München 22, Von-der-Tann-Str. 5. Ta mi je navedel več znanstvenih ustanov, na katere se lahko obrnem, med njimi tudi Staatsarchiv für Oberbayern, 8 München 22, Himbselstraße 1a. Ta mi je 29. decembra 1966 odgovoril, da po njegovem mnenju izhaja Finžgar od vasi Finsing ob reki Isar med Münchnom in Freisingom. Posebno me je zanimalo, da vas Finsing pozna že čevljar poet Hans Sachs (1494—1576). Kaj beseda pomeni, pa dopisniku ni znano. Svetuje, naj vprašam Bayer. Landesverein für Familienkunde, 8 München 15, Winzererstraße 68. Od tukaj so mi 18. februarja 1966 sporočili, da so na Bavarskem trije kraji z imenom Finsing in več osebnih imen Finsinger; etimologija jim pa ni znana.

Dr. Simmerdingu je bilo znano, da je prof. dr. Karl Finsterwalder na univerzi v Innsbrucku, Institut für deutsche Philologie, izdal knjigo Familiennamen in Tirol (Universitäts-Verlag Wagner, Innsbruck 1951). Finsterwalder mi je 19. julija 1967 razložil, da ima Finsing ob Isari ime po starogermskem ustanovitelju Funso, kar pomeni: pripravljen, in da tiči isti koren tudi v besedi Alfonz. S tem je pojasnjena tudi stara oblika Fünsing (z ü).

Pa še nekaj važnega je povedal Finsterwalder: da je Hans Sachs napisal burko Der Dieb von Fünsing. Glavno vsebino je navedel po spominu. V Fünsingu bi moral biti obešen tat. Bilo je pa ravno ob času zrelega žita in kmetje so se bali, da bodo ljudje od vseh strani pridrveli gledat obešenje in pri tem pomendrali žito. Zato so tatu izpustili in mu dali denarja in popotnico pod pogojem, da se bo po žetvi vrnil, da ga bodo obesili.

Fünsing je torej vas, kjer se dogajajo razne smešnosti, kakor npr. pri Ribničanih ali Milčinskega Butalcih. Zato je razumljivo, da so si ljudje priseljenca iz Finsinga bolj zapomnili kakor tiste, ki so prišli iz manj znanih krajev.

S tem sem zaključil iskanje pomena besede Finžgar. Dr. Simmerding mi je priporočil še knjigo: Bredennmacher, Deutsche Familiennamen. Pa te knjige nisem iskal, ker me je Finsterwalderjeva razlaga zadovoljila. Svoje iskanje sem kratko popisal zaradi tega, ker je mogoče, da bo kdaj še kdo iskal razlago nemških družinskih in krajevnih imen na ozemlju freisinških in briksenških škofov, pa mu bo morebiti kak podatek pri tem prav prišel.

Ivan Dolence